

Kohtuasi C-326/23

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

25. mai 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Najwyższy (Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

15. märts 2023

Hagejad:

C.W.S.A.

C.O.S.A.

D. sp. z o.o.

G.S.A.

C. sp. z o.o.

C.1 S.A.

Kostja:

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji ja Konsumentów
(konkurencsi- ja tarbijakaitseameti direktor)

Põhikohtuasja ese

Menetlus kohtuasjas, mis käsitles kaebusi Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji ja Konsumentów (konkurencsi- ja tarbijakaitseameti direktor) 8. detsembri 2009. aasta otsuse peale, milles asuti seisukohale, et hagejate vahel sõlmitud kokkulepe on praktika, mis piirab konkurencsi riigisisesele halli tsemendi tootmise ja müügi turul, rikkudes nii liikmesriigi kui ka liidu õigust, ja määrati seoses

sellega rahatrahvid. Taotlus kontrollida, kas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik vastab sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele.

Eelotsuse küsimuse ese ja õiguslik alus

ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tõlgendamine koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 esimese lõiguga (ELTL artikli 267 alusel)

Eelotsuse küsimused

1. Kas ELL artikli 19 lõiget 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 [esimene lõik] tuleb tõlgendada nii, et asja läbivaatav kohus on kohustatud jätma läbi vaatamata poole hagi (avalduse), mille eesmärk on seada liidu õiguse ja liikmesriigi põhiseaduse kohaselt lubamatul viisil kahtluse alla kohtuniku ametisse nimetamise, mis ei allu kohtulikule kontrollile ei liikmesriigi ega liigu õiguse kontekstis, seades kahtluse alla selle kohtuniku võime kohut mõista, võttes arvesse, et puudub seos kõnealuse kohtuniku ametisse nimetamise menetluse asjaolude ja lahendatava kohtuasja asjaolude vahel, ning võttes arvesse, et puudub tegelik alus kahelda kohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses muude asjaolude alusel kui poole poolt kahtluse alla seatud kohtuniku ametisse nimetamise protseduuri õiguspärasus, sealhulgas kohtuniku käitumine pärast ametissenimetamist ning tema mõjutatavus seadusandliku või täitesaatva võimu poolt, mis liikmesriigi õiguse kontekstis muudab poole sellise tegevuse *actio popularis* lubamatuks ja kujutab endast liikmesriigi menetlusõiguse rasket ja ilmset kuritarvitamist?

2. Kas ELL artikli 19 lõiget 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 [esimene lõik] tuleb tõlgendada nii, et tõhus ja piisav mehhanism seaduse alusel moodustatud kohtu kriteeriumi täitmiseks liidu õiguse tähenduses on see, kui pooltele antakse liikmesriigi õiguses võimalus taotleda, et nn erapooletuse testi või kohtuniku ametist tagandamise taotluse raames hinnataks kõigi ametisse nimetamise menetlusega seotud asjaolude ja kohtuniku ametisse nimetamise järgse käitumise mõju tema erapooletusele ja sõltumatusele käesolevas kohtuasjas?

Viidatud liidu õigusnormid

ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik;

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „põhiõiguste harta“) artikli 47 esimene lõik;

Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieskirjade rakendamise kohta.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

Poola Vabariigi põhiseaduse (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) artiklid 179 ja 180;

8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (Ustawa o Sądzie Najwyższym) artikkel 29;

17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego) artikli 49 lõige 1 ja artikli 379 punkt 4;

15. detsembri 2000. aasta konkurencji- ja tarbijakaitse seaduse (Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów) artikli 5 lõike 1 punktid 1 ja 3, artikkel 9 ning artikli 101 lõike 1 punktid 1 ja 2.

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Hagejad esitasid kaebuse konkurencji- ja tarbijakaitseameti direktori 8. detsembri 2009. aasta otsuse peale, millega tunnistati L.S.A. [asukoht] linnas M, G.S.A. [asukoht] linnas C, G.1 S.A. [asukoht] linnas K, C.2 sp. z o.o. [asukoht] linnas W, D. sp. z o.o. [asukoht] linnas S, C.W.S.A. [asukoht] linnas T ja C.O.S.A. [asukoht] linnas O vahel sõlmitud kokkulepe – mis seisnes halli tsemendi hindade ja muude müügingimuste kokkuleppimises, halli tsemendi tootmise ja müügi turu jaotamises ja tundliku äriteabe vahetamises – praktikaks, mis piirab konkurencji liikmesriigi halli tsemendi tootmise ja müügi turul, ning andis korralduse sellest praktikast loobuda. Otsusega määrati eeltoodud äriühingutele rahatrahvid.
- 2 Oma 13. detsembri 2013. aasta otsusega muutis Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Varssavi piirkondlik kohus – konkurencji- ja tarbijakaitsekohus) vaidlustatud otsust ja vähendas määratud rahatrahve.
- 3 Oma 21. mai 2021. aasta otsusega tühistas Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) osaliselt Sąd Okręgowy (piirkondlik kohus) otsuse ja saatis selles osas kohtuasja Sąd Okręgowyle (piirkondlik kohus) tagasi uuesti läbivaatamiseks, jättes sellele kohtule ka otsustamise apellatsiooni- ja kassatsioonimenetluse kulude üle.
- 4 Selle otsuse kaebas teiste hulgas edasi C. sp. z o.o. Äriühing väitis, et menetlus on tühine (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 379 punkt 4) seoses Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) tema hinnangul seadusevastase koosseisuga, kes tegi 29. juulil 2020 otsuse kohtuasjas INSK 8/19, mille alusel vaatas Sąd Apelacyjny (apellatsioonikohus) kohtuasja uuesti läbi ja tegi vaidlustatud otsuse. Kohtu koosseisu kuulusid nimelt isikud, kes on nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikuks taotluste alusel, mille oli esitanud Krajowa Rada

Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda), mis oli moodustatud 8. detsembri 2017. aasta riikliku kohtute nõukoja seaduse ja teatavate muude seaduste muutmise seaduse kohaselt (Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw) (*Dz.U.* 2018, jrk nr 3; edaspidi „2017. aasta seadus“). Samuti kuulus Sąd Apelacyjny (apellatsioonikohus) koosseisu, mis tegi vaidlustatud otsuse kohtuasjas VII AGa 847/20, isik, kes nimetati Sąd Apelacyjny (apellatsioonikohus) kohtunikuks 2017. aasta seaduse kohaselt moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotluse alusel. Samuti väitis hageja, et rikutud on 4. novembri 1950. aasta inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõiget 1, kuna vaidlustatud kohtuotsus tehti oludes, kus hagejale ei olnud tagatud õigus tema kohtuasja läbivaatamisele seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt, sest kohtuasjas akt INSK 8/19 otsuse teinud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseis ja kohtuasjas VII AGa 847/20 otsuse teinud Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) koosseis olid seadusega vastuolus.

- 5 Viidates eeltoodud väidetele taotles hagejaks olev äriühing vaidlustatud kohtuotsuse tühistamist, menetluse tühistamist tühisusest mõjutatud osas ja kohtuasja saatmist uuesti läbivaatamiseks Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) õiguspäraselt moodustatud koosseisule; juhuks, kui seda taotlust ei rahuldata, taotles äriühing vaidlustatud otsuse tühistamist ja kohtuasja saatmist uuesti läbivaatamiseks Sąd Apelacyjny (apellatsioonikohus) koosseisu õiguspäraselt moodustatud koosseisule.
- 6 Oma 23. jaanuari 2023. aasta kirjas esitas C. sp. z o.o taotluse, milles palus kinnitada, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N., kes kuulus kohtuasja INZ 22/22 lahendavasse kohtukoosseisu, ei vasta sõltumatus ja erapooletuse nõudele, võttes arvesse asjaolusid, mis on seotud tema ametisse nimetamisega ja tema käitumisega pärast ametisse nimetamist. Taotluse põhjendustena tõi hageja välja järgmised asjaolud:
 - a) Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. osales konkursil Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) vabale kohtunikukohale 2017. aasta seaduse kohaselt moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ees;
 - b) Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. tegi kohtuotsuseid ja mõistis kohut vaatamata sellele, et Naczelný Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) peatas Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni soovitava toime, mille alusel ta oli kohtunikuks nimetatud, ja vaatamata Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) Izba Cywilna (tsiviilkolleegium), Izba Karna (kriminaalkolleegium) ning Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (töö- ja sotsiaalkindlustusajajade kolleegium) 23. jaanuari 2020. aasta ühisele resolutsioonile (edaspidi „2020. aasta resolutsioon“), milles sedastati, et kohtu koosseis on puudulik iga kord, kui sellesse kuulub isik, kes on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim

- kohus) kohtuniku ametisse nimetatud 2017. aasta seaduse kohaselt moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel;
- c) Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. osales kohtuotsuse tegemises kohtuasjas, mis käsitles valimisproteste pärast 2020. aasta presidendivalimisi, mis tekitab tõsiseid kahtlusi selle kohtuniku sõltumatuses.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

- 7 Käesolevas asjas esile kerkinud probleem ühendab endas kaks küsimust, mis on seotud liikmesriigi õiguses (Poola tsiviilõiguses) ette nähtud kahe menetlusinstitutsiooniga, nimelt kohtuniku tagandamisega (tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel) ja nn erapooletuse testiga ehk kohtuniku – käesoleval juhul Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku – sõltumatus ja erapooletuse uurimisega (kõrgeima kohtu seaduse alusel), kusjuures üldkohtute kohtunike puhul on ette nähtud (eraldi õigusaktis) analoogiline lahendus.
- 8 Esitatud eelotsuse küsimuste eesmärk on teha kindlaks raamid, milles – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) hinnangul – on olemas alused süsteemseteks kokkulepeteks, mis tulenevad Poola põhiseaduslikust korrast, ning kokkulepeteks menetlus- ja tagatisvaldkonnas, mis tulenevad väärtustest, mis on liidu õiguse kohaselt õiglase kohtumõistmise põhiõiguse aluseks selle õiguse Euroopa Kohtu praktikas välja kujunenud standardis. Nii Euroopa Kohtu kui ka Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) seinise praktika kontekstis näeb Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) ruumi kohtulikaks dialoogiks, mis võimaldaks vältida lähenemisviisi, mis tooks kaasa vastuolu liidu õiguse ja liikmesriigi (põhiseadusliku) õiguse vahel.
- 9 Esimene küsimus puudutab poole menelustoimingut (taotlust), mille eesmärk on seada liidu õiguse ja liikmesriigi põhiseaduse kohaselt lubamatul viisil kahtluse alla kohtuniku ametisse nimetamine, mis ei allu kohtulikule kontrollile ei liikmesriigi ega liigu õiguse kontekstis, seades kahtluse alla selle kohtuniku võime kohut mõista, võttes arvesse, et puudub seos kõnealuse kohtuniku ametisse nimetamise asjaolude ja lahendatava kohtuasja asjaolude vahel, ning võttes arvesse, et puudub tegelik alus kahelda kohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses muude asjaolude alusel kui poole poolt kahtluse alla seatud kohtuniku ametisse nimetamise protseduuri õiguspärasus, sealhulgas kohtuniku käitumine pärast ametissenimetamist ning tema mõjutatavus seadusandliku või täitesaatva võimu poolt. Liikmesriigi õiguse kontekstis on poole selline toiming võrdväärne lubamatu *actio popularis*'ega ning kujutab endast liikmesriigi menetlusõiguse rääget ja ilmselget kuritarvitamist. Seega tekkib küsimus, kas ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kontekstis koostoimes põhiõiguste harta artikliga 47 on asja arutav kohus kohustatud sellist toimingut eirama.

- 10 Poola õiguses on ette nähtud kaks meetet, mis võimaldavad menetluspooltel väita, et konkreetsel juhul ei taga kohtukoosseisu määratud kohtuniku asja objektiivset lahendamist. Esimene neist on kohtuniku tagandamine tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 49 kohaselt. See õigusnorm näeb ette kohtuniku tagandamise konkreetsel juhul, kui on esile kerkinud asjaolud, mis võiksid tekitada mistahes kahtlusi kohtuniku sõltumatuses kõnealuse kohtuasja puhul (*iudex suspectus*). See ei ole tagandamine seaduse alusel (*ipso iure*), sest selles küsimuses tuleb algatada menetlus, ega ka tagandamine poole taotluse või kohtuniku enda avalduse alusel.
- 11 Hinnates asjaolusid, mis võivad tekitada kahtlusi kohtuniku erapooletuses, tuleb arvesse võtta kahte aspekti: kohtuniku nn objektiivset ja subjektiivset sõltumatust. Subjektiivne aspekt tähendab, et ükski kohtunikest ei tohi ilmutada erapoolikust ega isiklikke eelarvamusi, seejuures eeldatakse isiklikku erapooletust kuni vastupidise tõendamiseni. Teisest küljest peab kohus olema objektiivselt erapooletu ehk andma piisavad tagatised, et välistada selles küsimuses kõik põhjendatud kahtlused (vt Euroopa Kohtu 19. veebruari 2009. aasta otsus Koldo Gorostiaga Atxalandabaso vs. parlament, C-308/07, EU:C:2009:103).
- 12 Selleks võttis Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) kasutusele sõltumatuses väliste märkide säilitamise kontseptsiooni. Oluline ei ole mitte ainult see, et kohtuasjas kohut mõistev kohtunik käitaks alati sõltumatuses ja erapooletuse põhimõtete kohaselt, vaid ka see, et kohtuniku käitumine vastaks ka välise hinnangu alusel neile standarditele. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) märgib oma praktikas ka, et küsimus ei ole selles, kas võib esitada põhjendatud väite kohtuniku objektiivsuse puudumise kohta, vaid selles, kas poole seisukohast on piisavalt asjaolusid, mis võivad tekitada kahtlusi kohtuniku erapooletuses. Seda rõhutab oma praktikas ka Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK).
- 13 Kohtuniku tagandamisel tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 49 lõike 1 kohaselt ei mängi rolli mitte poole tutvuse ja isegi mitte „isiklikkuse“ asjaolu, vaid isiklike suhete eriline laad, mis muudaks kohtuniku jaoks keeruliseks erapooletuse säilitamise seda poolt puudutava kohtuvaidluse lahendamisel. Niisuguste suhete tunnuseks võib olla emotsionaalne hoiak kõnealuse isiku suhtes või seosed, mis mõjutavad kohtuniku huve või elulist olukorda.
- 14 Teine meete (mis puudutab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikke) on ette nähtud Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 (võeti kasutusele 2022. aastal, et täita Euroopa Kohtu praktikast tulenevat standardit). See puudutab kontrollimist, kas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik vastab muu hulgas sõltumatuses ja erapooletuse nõuetele, võttes arvesse tema ametisse nimetamisega kaasnevaid asjaolusid ja tema käitumist pärast ametisse nimetamist, kui kõnealuse kohtuasja puhul võib see kaasa tuua sõltumatuses või erapooletuse standardi rikkumise, mis mõjutab kohtuasja tulemust, arvestades õigustatud poolt puudutavaid asjaolusid ja kohtuasja olemust. Taotluse alusel tagandab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kohtuasja lahendamisest, kusjuures kohtuniku tagandamine kõnealuse asja lahendamisest ei saa olla aluseks tema

tagandamisele teiste tema osalusel lahendatavate kohtuasjade puhul (Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõige 18).

- 15 Ei kohtuniku tagandamise taotlus ega ka sõltumatuse ja erapooletuse nõuete kontrollimise taotlus ei ole üldise iseloomuga meetmed, mille eesmärk oleks tagandada kohtunik täielikult kohtumõistmisest. Mõlema meetme eesmärk on anda poolele võimalus tagandada kohtunik, kes konkreetse kohtuasja asjaolude puhul ei saa tagada, et kohtuasi lahendatakse objektiivselt ja sõltumatult, ilma mistahes mõjutusteta kolmandate isikute poolt.
- 16 Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 179 kohaselt nimetab Poola Vabariigi president kohtunikud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepanekul ametisse määramata ajaks. Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 kohaselt on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik isik, kelle Poola Vabariigi president on ametisse nimetanud ja kes on andnud Poola Vabariigi presidendile ametivande (lõige 1). Seejuures on oluline, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) ja selle institutsioonide tegevuses on lubamatu kohtute ja tribunalide, põhiseaduslike riigiorganite ning õiguskaitse- ja kontrolliasutuste legitiimsuse kahtluse alla seadmine (lõige 2), samuti kohtuniku ametisse nimetamise või sellest ametisse nimetamisest tuleneva õigusemõistmisega seotud pädevuse õiguspärasuse kontrollimine või sellele hinnangu andmine Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) või muu ametiasutuse poolt (lõige 3).
- 17 Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud ei tohi olla ainus alus selle kohtuniku osalusel tehtud otsuse vaidlustamiseks ega tema sõltumatuse ja erapooletuse kahtluse alla seadmiseks (Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõige 4).
- 18 Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) on oma praktikas asunud sarnasele seisukohale. Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) on mitmes kohtulahendis sedastanud, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 49 lõige 1 ulatuses, milles see võimaldab vaadata läbi kohtuniku tagandamise taotluse, mille aluseks on vead Poola Vabariigi presidendi poolt Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel kohtuniku ametisse nimetamise protseduuris, ja ulatuses, milles selle kohtuniku Poola Vabariigi presidendi poolt Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel ametisse nimetamise protseduuriga seotud mis tahes asjaolusid võib pidada eeltingimuseks, mis võib tekitada põhjendatud kahtlust kohtuniku erapooletuses kõnealuses kohtuasjas, on tunnistanud Poola Vabariigi põhiseadusega (Konstytucja RP) vastuolus olevaks. Samuti tunnistab Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) Poola Vabariigi põhiseadusega vastuolus olevaks teatavad Poola kõrgeima kohtu seaduse sätted ulatuses, milles need on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) jaoks normatiivseks aluseks kohtuniku, sh Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud isiku staatuse ning sellise kohtuniku staatusest tulenevate volituste ja kõnealuse isiku osalusel tehtud kohtutoimingute soovitava toime üle otsustamisel.

- 19 Seda lahendust on oma praktikas tunnustanud ka Euroopa Kohus, kes leiab, et ainuüksi asjaolu, et asjaomased kohtunikud on ametisse nimetatud täidesaatva võimu asutuste osalusel, ei muuda neid kohtunikke neist asutustest sõltuvaks ega tekita kahtlusi nende erapooletuses, kui ametisse nimetatud kohtunikele ei avaldata mingit survet ega anta juhiseid nende ülesannete täitmisel (vt 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A.K. jt, C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 133; vt ka 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus A.B. jt, C-824/18, EU:C:2021:153, punkt 122; 20. aprilli 2021aasta kohtuotsus Republika, C-896/19, EU:C:2021:311, punkt 56; 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus komisjon vs. Poola C-791/21, EU:C:2021:596, punkt 97). Seega asjaolu, et niisuguses organis nagu Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda), kes osaleb kohtunike nimetamise menetluses, on ülekaalus seadusandliku võimu valitud liikmed, ei anna iseenesest alust kahelda selle menetluse tulemusel ametisse nimetatud kohtunike sõltumatuses (vt selle kohta 9. juuli 2020. aasta kohtuotsus Land Hessen, C-272/19, EU:C:2020:535, punktid 55 ja 56).
- 20 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb aga, et on võimalik jõuda ka teistsugusele järeldusele, kui see sama asjaolu koos muude asjakohaste tegurite ja tingimustega, mille alusel need valikud tehti, tekitavad selliseid kahtlusi (Euroopa Kohtu otsus C-791/21, punkt 103). Tuleb märkida, et mõiste „sõltumatu ja erapooletu kohus“ (ingl *independent and impartial tribunal*, sks *unabhängiges und unparteiisches Gericht*) on tegelikult kohtu sõltumatuse ja erapooletuse (mitte aga kohtuniku sõltumatuse) hindamise kategooria, kuigi need mõisted on omavahel tihedalt seotud.
- 21 Euroopa Kohtu 29. märtsi 2022. aasta otsuses Getin Noble Bank C-132/20, EU:C:2022:235 kehtestatud hindamiskriteeriumite kohaselt kehtib Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) nn sõltumatuse eeldus, mille võib ümber lükata kas jõustunud lõpliku kohtuotsusega, milles tuvastatakse, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kohtunik ei ole sõltumatu, erapooletu ja seaduse alusel määratud, või muude asjaoludega, mis kahjustavad selle kohtu sõltumatust ja erapooletust.
- 22 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleb liikmesriigi kohustuste rikkumise menetluse esemeks olevate riigisiseste õigusnormide ulatusel hindamisel üldjuhul arvestada seda, kuidas liikmesriigi kohtud neid tõlgendavad (vt 15. juuni 2021. aasta kohtuotsus komisjon vs. Poola, C-791/19, EU:C:2021:596 ja seal viidatud kohtupraktika). Samal ajal ei saa liikmesriigi kohtud õigusemõistmisega seotud kohtuasjades eirata liikmesriigi õigusnorme, sh põhiseadusliku taseme õigusnorme, kui nad hindavad ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus ja põhiõiguste harta artiklis 47 määratletud kriteeriumeid.
- 23 Liikmesriigi õigusnormid (ega ka rahvusvahelise õiguse normid) ei täpsusta sõltumatuse ja erapooletuse standardit. Need õigusnormid ei määratle isegi seda, mis on seaduse tähenduses sõltumatus ja erapooletus või milles võib seisneda või peab seisnema nende rikkumine. Ei ole ka viidatud, kas sõltumatuse ja erapooletuse puudumise hindamise ainsaks kriteeriumiks on kohtuniku enda

käitumine või ka temast sõltumatud asjaolud. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) märkis oma 23. veebruari 2023. aasta kohtumääruses, et kohtuniku ametisse nimetamise asjaoludena Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 kohaselt tuleks mõista mitte üldise iseloomuga asjaolusid, mis on seotud kohtunike ametisse nimetamise protsessi süsteemsete lahendustega, vaid ametissenimetamise individuaalseid asjaolusid, mis on seotud konkreetse kohtunikuga.

- 24 Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) praktika kohaselt koosneb kohtuniku sõltumatus mitmest elemendist, milleks on: 1) erapooletus menetlusosaliste suhtes, 2) sõltumatus kohtuvälistest asutustest (institutsioonidest), 3) sõltumatus võimuorganitest ja teistest kohtuorganitest, 4) sõltumatus poliitiliste tegurite, sh erakondade mõjust, 5) kohtuniku sisemine sõltumatus.
- 25 Peale esimese nimetatud elemendi, mis puudutab erapooletust, ei saa ülejäänud elementide puhul piirduda hinnangu andmisega ühe kohtuasja raames, sest sõltuvus kohtuvälistest asutustest (institutsioonidest), võimuorganitest ja kohtuorganitest või poliitiliste tegurite, sh erakondade mõjust tähendab põhimõtteliselt, et kohtunikul puuduvad sõltumatuse tunnused üleüldse. Seega ei viita väide sõltumatuse puudumise kohta selles tähenduses, millele käesolevas asjas taotlus *de facto* on suunatud, ühele konkreetsele kohtuasjale, sest sõltuvuse olemasolu peab alati kaasa tooma asjakohaste meetmete võtmise, et tagendada kohtuniku kohtumõistmisest kõigis kohtuasjades. Seda enam, et tegemist on kohtunike ametisse nimetamise normatiivse, põhiseadusliku mudeliga. Sõltuvuse tuvastamine kohtunike ametisse nimetamise protseduuriga seotud teguritest või isikutest üleüldse, sõltumatuse puudumise tunnusena, tähendaks, et selline kohtunik kaotab üldse oma ametikohustuste täitmise võime, samas kui ametisse nimetamise võimalikud asjaolud võivad viia kas kohtunikukandidaadi või ametisse nimetamise menetlusse kaasatud organite liikmete (kelle otsuseid ei saa kohtunikukandidaat mõjutada ja mis on määratletud seadusega ette nähtud korras) käitumise hindamiseni, mida ei saa hinnata sõltumatuse kontekstis viidatud üldises tähenduses. Kui aga ametisse nimetamise protsessis nimetatud konkreetset asjaolud annaksid alust kohtuniku tagandamiseks, peab see toimuma üldpõhimõtete alusel, mis on ette nähtud tavapärasel tagandamise korras, näiteks juhul, kui kohtunik peab kohut mõistma kohtuasjas, milles osaleb Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) liige, kes on andnud kohtunikule hinnangu ametisse nimetamise protsessis, või isegi sel hetkel Poola Vabariigi presidendi ametis olev isik, tuleb erapooletust hinnata iga kord individuaalselt.
- 26 Tõsisid kahtlusi tekitab eelkõige aga seisukoht, et kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud ise (mõistetuna kitsalt asjaoludena, mis on seotud ametisse nimetamise protseduuri korra ja alusega, samuti *in concreto* ametisse nimetamise protseduuri endaga), täpsustamata nende olemust, võivad mõjutada hinnangut kohtuniku sõltumatusele ja erapooletusele üleüldse. Seega keskendub käesolevas kohtuasjas esitatud taotlus just sellele aspektile ja selle mõju on üldine – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. ei saa oma ametikohustusi täita

ka vaidlustatud kohtuotsuse tegemisel osalenud Sąd Apelacyjny (apellatsioonikohus) kohtunikuna. Hageja hinnangul peaks selle järelduse kasuks rääkima asjaolu, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. jättis ise tähelepanuta „ilmselged vead oma ametisse nimetamisel ja samuti vead teiste uue Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel ametisse nimetatud kohtunike ametisse nimetamisel“. Kohtuniku staatuse selline tõlgendus läheb kaugemale kriteeriumitest, mis tulenevad nii Euroopa Kohtu kui ka Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) senisest praktikast.

- 27 Kohtupraktikas on valdav seisukoht, et piisav ei ole viitamine asjaoludele, mis kaasnesid kõnealuse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetamisega (sh võimalikele vigadele ametisse nimetamise menetluses) ja tema käitumisele pärast ametisse nimetamist (eelkõige kohtutoimingutele ja kohtueelsetele toimingutele, avaldustele ja väljautlemistele avalikus sfääris või muus avalikus tegevuses), mis võivad tekitada põhjendatud kahtlusi tema vastavuses sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, vaid vajalik on ära märkida ka asjaolud, mis näitavad, et need puudused võivad mõjutada konkreetse kohtuasja tulemust, võttes arvesse õigustatud isikuga seotud asjaolusid ja kohtuasja olemust.
- 28 Esitletakse aga ka vastupidist seisukohta, nimelt, et kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse puudumise tuvastamiseks Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 tähenduses piisab eeldusest, et kohtuniku ametisse nimetamisel on väidetavalt tehtud vigu (jutt käib ametisse nimetamisest Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel alates 2018. aastast kehtivate õigusnormide alusel ehk 2017. aasta seaduse alusel), samuti et „käitumiseks pärast ametisse nimetamist“ võib lugeda kohtuniku, kelle sõltumatus ja erapooletus on kahtluse alla seatud, kohtutoimingute tegemist vastuolus EIK kohtupraktikaga ja Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 2020. aasta resolutsioonist tulenevate järeldustega. Selle resolutsiooni kohaselt on kohtu vale moodustamise või kohtukoosseisu õigusnormidega vastuoluga tegemist ka juhul, kui kohtu koosseisu kuulub isik, kes on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel 2017. aasta seadusega kehtestatud korras. Niisugune seisukoht eirab Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) praktikat ning on eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul seotud põhiseadusevastase normatiivakti, milleks on eelnimetatud resolutsioon, kohustuslikuks ja siduvaks tunnistamisega väidetavalt kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisude jaoks.
- 29 Analüüsitava taotluses esitati kohtunike ametisse nimetamise vigade väide, viidates standardile, mis tuleneb liidu õigusest ja Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklist 6 (õigus kohtumõistmisele), täielikult puudus aga hinnang sellele, kas konkreetsete asjaolude puhul on tegemist kohtuniku või kohtu sõltuvusega seadusandlikust või täitesaatvast võimust kohtuniku ametisse nimetamise viisi (asjaolude) tõttu ja milles see sõltuvus peaks väljenduma, ning hinnang sellele, kas on põhjust kahelda kohtuniku sõltumatuses seoses sellega, et pärast ametisse nimetamisest avaldatakse kohtunikule seoses tema kohustuste täitmisega survet või antakse juhiseid (Euroopa Kohtu otsus liidetud kohtuasjades

C-585/18, C-624/18 ja C-625/18). Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike puhul tähendab see samuti, et nimetatud kriteeriumite individuaalse kontrolli puudumine tuleb lugeda liidu õiguse eeltoodud standardi rikkumiseks, mis pidi realiseeruma selle vastuvõtmisel. Vaid justkui täiendavalt on märgitud, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. osales kohtuotsuse tegemises valimisprotestidega seotud kohtuasjas, mis puudutas 2020. aasta Poola presidendivalimiste kulgu, viisil, mis oli soodne valimised võitnud kandidaadi erakonnale, nii et tema kohtumõistmisega seotud tegevus jätkaks hea mulje poliitilisele jõule, mis võimaldas tema nimetamise Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikuks. Olenemata sellise väite põhjendatusest tuleb märkida, et tegemist on kohtumõistmise toimingute tegemisega vaatamata sellele, et hageja hinnangul oli kohtuniku ametisse nimetamise menetluses vigu.

- 30 Teatavad Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisud (tegemist on kohtunikega, kes on selle kohtu kohtunike ametisse nimetatud enne 2018. aastat) on samuti asunud seisukohale, et kohtuniku käitumine pärast ametisse nimetamist hõlmab ka selle kohtuniku kohtumõistmisega seotud tegevust. 27. veebruari 2023. aasta otsusega eitati Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) 20. aprilli 2020. aasta otsuse siduvust ulatuses, milles see tunnistas põhiseadusevastaseks 2020. aasta resolutsiooni, mille väljaandmisel osalesid eeltoodud kohtumääruse välja andnud kohtunikud, lugedes oma põhiseadusega vastuolus oleva resolutsiooni õigeaks ja väidetavalt õiguslikke tagajärgi tekitavaks ning seega ilmselgelt rikkudes *nemo iudex in causa sua* põhimõttest tulenevat standardit.
- 31 Peale selle pöördus Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) oma 4. aprilli 2023. aasta määrusega Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) laiendatud koosseisu poole küsimusega, kas Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikest 5 tuleneb, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku tagandamiseks kohtuasja lahendamiseks on vaja, et kumulatiivselt oleksid täidetud kõik selles kirjeldatud eeldused, mille kontekstis Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik ei vasta sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, või piisab sellest, kui kohtuasja konkreetsete asjaolude juures on olemas vaid üks neist eeldustest.
- 32 Niisugune järeldus ehk üksnes sellisel eeldusel põhinev järeldus oleks tõepoolest pealiskaudne liikmesriigi ja liidu õigusele teadmata viisil, ning seaks kahtluse alla kohtuniku õiguse sellele ametikohale. Veelgi enam, see tähendaks, et ei hinnata mitte seda kohtunikku, vaid presidendi eesõigust tema ametisse nimetamisel, mida ei saa kontrollida õigusnormide alusel, mis ei tulene Poola Vabariigi põhiseadusest. Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) sedastas oma 5. juuni 2012. aasta otsuses, et Poola Vabariigi põhiseaduse artikkel 179 on „terviklik õigusnorm, mis puudutab presidendi pädevuse määratlemist kohtunike ametisse nimetamisel, kuivõrd selles on reguleeritud kõik ametisse nimetamise protseduuri vajalikud elemendid“.
- 33 Oma praktikas on Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) märkinud, et Poola õiguskorras on kohtunik isik, kes on võtnud Poola Vabariigi presidendilt

vastu ametisse nimetamise akti, ning seega peab kohtuniku kohtumõistmiselt tagandamise alus põhinema Poola Vabariigi põhiseadusel ja selle alusel välja antud seadustel. Poola Vabariigi presidendi eesõigus ei allu kohtunike kontrollile.

- 34 Üldiselt tähendaks kohtuniku kohtumõistmisest tagandamine *de facto* – vastuolus seadusega ja, mis veelgi olulisem, vastuolus Poola Vabariigi põhiseaduse ja liidu õigusega – sellise kohtuniku ametikohustuste täitmise peatamist. Analoogilise seisukoha on esitanud Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) täieliku kohtumõistmisest tagandamise kohta seadusest madalama järgu õigusnormi (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) resolutsiooni) teel, mis loob iselaadse *ab initio* puhkusel oleva kohtuniku institutsiooni. Eesõiguste, sealhulgas kohtunike ametisse nimetamisega seotud õiguste kasutamine ei nõua Poola Vabariigi presidendi personaalsete otsuste põhjendamist.
- 35 Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotluse nõue Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 179 kontekstis kujutab Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) hinnangul endast presidendi tegevusvabaduse olulist piiramist, sest president ei saa ametisse nimetada mis tahes isikut, kes vastab kohtunikukandidaadi nõuetele, vaid ainult isiku, kelle kandidatuuri on kaalunud ja ära märkinud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda). Poola Vabariigi põhiseadus seab Poola Vabariigi presidendi eesõiguse täitmise sõltuvusse Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) asjakohase taotluse esitamisest, seejuures tekitab alles ametisse nimetamise akt kohtuniku staatuse. Poola Vabariigi põhiseadus ei näe aga otseselt ette taotluse esitamisele eelnevaid etappe ega määratle kvalifikatsiooni, mis peab kohtunikukandidaadil olema. Presidendi pädevused on sõltumatud, ta teostab neid enda nimel, enda eest ja enda vastutusel.
- 36 Poola Vabariigi presidendi määrus kohtuniku ametisse nimetamise kohta ei ole haldusakt ega allu halduskohtu pädevusele ja ametisse nimetamine ise ei ole haldusasi. Puudub kord, mis võimaldaks hinnata Poola Vabariigi presidendi poolt selle pädevuse teostamise kehtivust, õigusust või tagajärgi. Sellist kontrollimise korda ei ole võimalik luua ei lähtuvalt rahvusvahelisest standardist ega ka seadusega ette nähtud tasemel. Kohtuniku ametisse nimetamine on riigiõiguse valdkonna toiming, mis lähtub vahetult põhiseaduslikust normist. Sellisena ei ole tegemist haldusõiguse valdkonna toiminguga. Seega ei ole ühelgi asutusel volitust kontrollida selle õiguspärasust ega tagajärgi. Ka EIK ei ole institutsioon, mis oleks volitatud hindama põhiseadusliku eesõiguse teostamist Poola Vabariigi presidendi poolt. Poola Vabariigi põhiseaduses kehtestatud kohtuniku ametisse nimetamise mudel on seotud vajadusega tagada kohtunikule vaieldamatu staatus nii, et teda ei mõjutaks katsed teda vaidlustada, otsides asjaolusid, mis võiksid mõjutada ametisse nimetamise menetluse õigsuse hindamist etapis, mis eelnes ametisse nimetamisele Poola Vabariigi presidendi poolt. Sel viisil mõistetud staatuse vaieldamatus on tagandamatuse tagatise ilmselge komponent, mis ei ole ette nähtud kohtuniku n-ö privileegina, vaid on seotud õiglase kohtuliku arutamise õiguse tagatistega, sealhulgas jõustunud kohtuotsuste stabiilsusega.

- 37 Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 179 kontekstis koostoimes artikli 144 lõike 3 punktiga 17, samuti liidu õiguse kontekstis puudub võimalus nimetada kohtunik ametisse vaid sümboolse toiminguna, millel puudub tegelik praktiline mõju. Kohtuniku ametisse nimetamisega antakse sellele isikule kohtuvõimu teostamise pädevus. Kohtuniku ametisse nimetamise asjaoludele viitav taotlus, mille eesmärk on tõendada kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse puudumist, tooks iga kord kaasa tema kohtuvõimu teostamise piiramise või isegi takistamise.
- 38 Ilma selge põhiseadusliku aluseta ei saa demokraatlikus õigusriigis ega liidu õiguses vaidlustada kohtuniku ametisse nimetamist mis tahes vormis. Põhiseadusest tulenevate nõuete täitmine toob kaasa kohtunikule mandaadi andmise kogu õigusnormidega ette nähtud ulatuses, sellest tulenev ametikoha stabiilsuse ja tagandamatuse põhimõte on tegelikult õiglase kohtupidamise õiguse tagatiseks Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 45 lõike 1 tähenduses, samuti ELL artikli 19 lõike 1 tähenduses koostoimes põhiõiguste harta artikli 47 esimese lõiguga. Volituste andmise akti ja selle soovitava toime hindamist Poola õiguse alusel ei saa aga hinnaga liidu õiguse kontekstis. Sõltumatus ja erapooletus ei ole ühelgi juhul seotud sellega, millises menetluses kohtunik ametisse nimetati, kui see ametisse nimetamine on toimunud demokraatlikus riigis. Lisaks sellele, et ei põhiseaduslikud normid ega liidu õigusnormid ei anna alust kohtuniku sõltumatuse kahtluse alla seadmiseks tema ametisse nimetamise viisi tõttu, on nende eesmärk ka see sõltumatus tagada, mistõttu kaitsevad need kohtunikku mistahes välise mõju eest – nii seadusandliku, täitesaatva kui ka kohtuvõimu poolt.
- 39 Nagu juba märgitud, ka liidu õigusest ei ole võimalik leida alust liikmesriigi kohtuniku ametisse nimetamise vaidlustamiseks ja kohtuniku jaoks sel viisi tema ametiülesannete täitmise ehk eelkõige kohtumõistmise võimatuks muutmiseks. Seda näitab ka hageja esile toodud asjaolu, et kui Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. ametisse nimetati, oli ta täiel määral teadlik, et Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) on peatanud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni soovitava toime osas, milles see puudutas muuhulgas tema Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtnikuks nimetamise taotluse esitamist. Hageja hinnangul näitab see, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. eirab seadust. Ei ole aga selge, mille alusel hageja sellised väited sõnastab. Eelkõige tuleb märkida, et O.N. (olemata veel kohtunik) ei osalenud üheski Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) menetluses Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooniga seotud tagatiste asjas, mistõttu ei antud talle hageja viidatud määrust ja miski ei anna alust väita, et ta oli mis tahes tagatisest teadlik. Juba seetõttu on väide, et ta eirab seadust, alusetu. Väidetav eiramine oleks saanud toimuda ainult siis, kui ta oleks olnud täielikult teadlik, et selline määrus võeti vastu, ja sellest, mis täpselt on sellise määruse objektiks. Seega ei ole teada, millistest asjaoludest järeldab hageja esindaja, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik O.N. oli tagatisest teadlik ja eiras seda. Kui hageja esindaja teeb seda 23. jaanuari 2020. aasta resolutsiooni põhjenduse alusel, milles viidati „meediast pärineval teabel põhinevale teadmisele“, siis vaatamata sellele, et see

resolutsioon anti välja menetluskorda rikkudes ja et see kujutab endast *de facto* õigusnormi, ei vasta selles sisalduvad järeldused antud küsimuses sugugi tõele, need on sellele põhjendusele alla kirjutanud isikute tõendamata vihjed ega saa kujutada endast asjade tegelikku seisut. Veelgi enam, kui kandidaat oleks saanud massiteabevahenditest üldise teadmise tagatist käsitleva määruse olemasolu enda kohta, siis oleks tal olnud alust eeldada, et see määrus vastab tsiviilkohtumenetluses kehtivate reeglite kohaselt neile põhimõtetele ehk puudutab Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni seda osa, mis oli seadusvastane. Mis aga puudutab kohtunikku O.N., siis tema puhul oli Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsioon kehtiv ja jõustatav, seega ei olnud isegi lubatav ega menetluslikult võimalik anda selles valdkonnas tagatist. Seoses sellega ei olnud ametisse nimetamise päeval võimalik eeldada, et Naczelnny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) rikub oma kohtulahendites ja ka tagatise andmise määrustes jämedalt seadust. Selle eelduse oleks saanud teha alles pärast kogu määruse sisuga tutvumist, mis viidatud üsna objektiivsete asjaolude tõttu ei saanud aset leida. Hilisem Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni sisusse sekkumine ei oma tähtsust, sest sellel ei saa ilmselgetel põhjustel olla tagasiulatuvat mõju. Sõltumata eeltoodust ei ole sellisel tagatisel avaliku õiguse ega Poola Vabariigi presidendi suhtes mingit mõju.

- 40 Viidates (tema hinnangul esinevatele) vigadele ametisse nimetamise menetluses, seab hageja tegelikult kahtluse alla kohtuniku staatuse, ei taotle aga kohtuniku tagandamist asjaolude alusel, mis võiksid anda tunnistust kohtuniku erapooletuse puudumisest konkreetset kohtuasjas. Niisugune taotlus on oma olemuselt näiline taotlus, mille eesmärk on seada liidu õiguse ja liikmesriigi põhiseaduse kontekstis lubamatul viisil kahtluse alla kohtuniku ametisse nimetamine, mis ei ole võimalik ei liikmesriigi õiguse ega ka liidu õiguse alusel, mistõttu tuleb see taotlus Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) hinnangul jätta läbi vaatamata.
- 41 Teine küsimus puudutab juba viidatud menetlustoiminguid – ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kontekstis koostoimes põhiõiguste harta artikli 47 esimese lõiguga – ja taandub sellele, kas tõhus ja piisav mehhanism seaduse alusel moodustatud kohtu kriteeriumi täitmiseks liidu õiguse tähenduses on see, kui pooltele antakse liikmesriigi õiguses võimalus taotleda, et käesolevas kohtuasjas hinnataks nn erapooletuse testi või kohtuniku ametist tagandamise taotluse raames kõigi ametisse nimetamise menetlusega seotud asjaolude ja kohtuniku ametisse nimetamise järgse käitumise mõju tema erapooletusele ja sõltumatusele.
- 42 Vaatamata liidu õiguse ühtsuse ja ühetaolisuse põhimõttele ei ole Sąd Najwyższyle (Poola kõrgeim kohus) peale Poola teada ühtegi juhtumit, kus teiste liikmesriikide õigussüsteemides võetaks kasutusele uusi menetluslikke või süsteemseid lahendusi, mis kohandaks liikmesriigi õigusnorme Euroopa Kohtu eeltoodud praktikast tulenevatele nõuetele. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) hinnangul on eelotsuse küsimuses viidatud õigusnormide eesmärk viia Poola õiguse standard kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontrollimise lubatavuse valdkonnas vastavusse Euroopa Kohtu eeltoodud otsustest tulenevate järeldustega.

Samuti on nende eesmärk võtta kasutusele võimalus kohtulikult kontrollida „seaduse alusel moodustatud kohtu“ kriteeriumi Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 tähenduses.

- 43 Eeltoodud meetmed näivad olevat piisavad, et teha kindlaks, kas kohtu koosseis on nõuetekohane, seda enam, et vaatamata nende meetmete avalikustamisele ja mõnikord isegi meedia üleskutsetele neid kasutada, on nende arv väga väike, mis tähendab, et menetlusosalised seavad harva kahtluse alla Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike, sealhulgas alates 2018. aastast ametisse nimetatud kohtunike erapooletuse ja sõltumatuse. Tsiviilasjades (Sąd Najwyższy Izba Cywilnas (kõrgeima kohtu tsiviilkolleegium)) on sellest ajast saadik esitatud ligikaudu 40 kohtuniku tagandamise ja sõltumatuse testi läbiviimise taotlust. Võttes arvesse, et Sąd Najwyższy Izba Cywilnasse (kõrgeima kohtu tsiviilkolleegium) jõuab aastas 5000–7000 kohtuasja, on see põhimõtteliselt ainult tühine osa.
- 44 Ette nähtud meetmed on piisavad, et rakendada poole õigust kohtu nõuetekohasele moodustamisele, loomulikult eeldusel, et nii pooled kui ka Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) neid nõuetekohaselt rakendavad. See puudutab ka menetlusosalise asjakohaste väidete sõnastamise, aga ka Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) või muu kohtu otsuste lubatavust Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kohta ja selle kohtuniku osalusel tehtud kohtuotsuste erinevatel asjaoludel kahtluse alla seadmise lubatavust. Ratsionaalse seadusandja eeldus ja seaduslikkuse põhimõte (Poola Vabariigi põhiseaduse artikkel 7), samuti liidu reeglid näevad ette, et hinnang ei seisneks mitte kohtuotsuste kahtluse alla seadmises või kohtuniku staatuse vaidlustamises, vaid toimuks korras ja põhimõtetel, mis on ette nähtud eraldi õigusnormides (sellisteks õigusnormideks tuleks lugeda tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 49 ja Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõige 5). Viimaste aastate kohtupraktika viitab aga teistsugusele suundumusele, nimelt et Poola Vabariigi põhiseadus, liikmesriigi seadused ja liidu õigus on kohtukoosseisude (eelkõige Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) enne 2018. aastat moodustatud koosseisude) jaoks üksnes ettekäändeks selliste hinnangute andmiseks ja kohtutoimingute tegemiseks, millel puudub õigusnormides igasugune normatiivne alus. Teatavad Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisud leiavad, et ainuüksi viitamine ametisse nimetamise asjaoludele annab aluse taotluse käsitlemiseks kohtuniku tagandamise taotlusena, kuigi selline tõlgenduskäik on otseselt vastuolus nii viidatud õigusnormidega kui ka Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) praktikaga ning samuti puudub sellel igasugune alus liidu õiguses.
- 45 Eeltoodu peaks tulenema Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 praktilise kohaldamise võimatusest. Näiteks märkis Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) oma 15. novembri 2022. aasta määruses, et vead kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse testides on süsteemsed ja nii tõsised, et muudavad võimatuks nende testide kasutamise tõhusa õiguskaitsevahendina. Need muudavad selle meetme põhimõtteliselt illusoorseks ja loobumist selle kasutamisest – või

selle praktilist tõhusust nõrgestavate formaalsete nõuete täitmata jätmist – ei tohiks käsitleda poole hooletuse väljendusena.

- 46 Teises, 27. veebruari 2023. aasta määruses sedastas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus), et Poola kõrgeima kohtu seaduses ette nähtud testi ülesehitus on tabavalt määratletud protseduurina, mille eesmärk on muuta võimatuks Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaldamine nii, nagu seda tõlgendas EIK kohtuotsustes, mis tehti kohtuasjades Poola vastu (Reczkowicz, Dolińska-Ficek ja Ozimek ning Advance Pharma sp. z o.o.), toetudes seejuures EIK suurkoja otsusele kohtuasjas Praw Człowieka w sprawie Guómundur Andri Astraósson vs. Island (kaebus 26374; EIK suurkoja 1. detsembri 2020. aasta otsus). Selles 1. detsembri 2020. aasta otsuses sedastati nimelt, et mõiste „seaduse alusel moodustatud“ hõlmab ka kohtunike ametisse nimetamise protsessi (§ 228), aga kohtuorganit, mis ei vasta sõltumatuse – eelkõige täidesaatvast võimust – ja erapooletuse nõuetele, ei saa määratleda kohtuna Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses. Seetõttu märkis Strasbourgis asuv kohus, hinnates, kas kohus vastab vajalikule sõltumatuse ja erapooletuse nõudele, et sama eesmärki arvestades tuleks arvesse võtta ka selle kohtu liikmete ametisse nimetamise viisi. 1. detsembri 2020. aasta kohtuotsuses kehtestati ja kirjeldati kolmeosaline test, mida tuleks kasutada igas kohtuasjas, kus tekib kahtlus kohtu koosseisus kohut mõistva kohtuniku ametisse nimetamise õigsuses. Kõiki selle testi elemente tuleks kasutada juhul, kui kohtuniku ametisse nimetamise protsessis tuvastatakse liikmesriigi õiguse rikkumine (edasi uuritakse selle rikkumise olemust, mis on teine etapp, ning seda, kas liikmesriigi kohtud on tuvastanud ja parandanud liikmesriigi õiguse määratletud iseloomuga rikkumise, mis on kolmas etapp). Selle testi elemendid puudutavad loomulikult sõltumatust ja erapooletust mõistetuna objektiivses, mitte subjektiivses kontekstis.
- 47 Sellest, et see meede toimib ja tegelikult on asi hoopis teises küsimuses, annavad tunnistust näiteks Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) muudes kohtuasjades tehtud lahendid. Oluline on, et neis kohtuasjades on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisud moodustatud kohtunikest, kes on selle kohtu kohtunikeks nimetatud enne 2018. aastat (ilma kohtuniketa, kes on ametisse nimetatud alates 2018. aastast). Teisisõnu, senikaua kuni need kohtunikud mõistavad kohut n-ö isekeskis, ei näe nad seaduse sätete kohaldamisel takistusi ja tagandavad teise Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku (kes on ametisse nimetatud 2017. aasta seaduse alusel), viidates, nagu öeldud, ametisse nimetamise protseduuri puudujääkidele ja asjaolule, et see kohtunik ei taandanud ennast nende väidetavate puuduste tõttu kohtumõistmisest. Poola kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõige 5 näeb aga ette, et kontrollida tuleb mitte ainult (ametisse nimetamise) asjaolusid, vaid ka seda, kas konkreetse kohtuasja asjaolude juures võivad ametisse nimetamise asjaolud ja kohtuniku käitumine pärast ametisse nimetamist kaasa tuua sõltumatuse või erapooletuse standardi rikkumise, mis mõjutab kohtuasja tulemust, võttes arvesse õigustatud isikut puudutavaid asjaolusid ja kohtuasja olemust.

- 48 Kokkuvõtteks, liikmesriigi õigus näeb ette meetmed Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse kontrollimiseks. Nende õige kohaldamine võimaldab saavutada nõuetekohase tulemuse. Kui pool kasutab õigesti kohtuniku tagandamise taotlust või nn erapooletuse testi ja kohus kohaldab seda taotlust läbi vaadates (samuti õigeid) liikmesriigi õigusnorme, moodustatakse kohus õigel viisil.
- 49 Lisaks tuleb märkida, et menetluspooled (eelkõige tsiviilkohtumenetluse pooled) kasutavad kohtuniku tagandamise taotlust ja ka erapooletuse testi harva, isegi väga harva, kui võtta arvesse Sąd Najwyższysse (Poola kõrgeim kohus) jõudvate kohtuasjade koguhulka. Seega tekib küsimus, kas juhul, kui pool ei kasuta talle antud menetlusõigusi, ei vaidlusta kohtu koosseisu konkreetses asjas (mis ilmselgelt ei leia aset käesolevas asjas), saab üleüldse rääkida kohtu moodustamisest vastuolus liikmesriigi õiguse ja liidu õigusega. Kuna poole enda vaatenurgast on hinnangu andmine suunatud välise sõltumatuse sfäärile, nimelt kolmandate isikute, eelkõige menetlusosaliste vastuvõtule, siis olukorras, kus pooled ei sea kahtluse alla kohtuniku sõltumatust ega erapooletust kohtuasjas, ei ole võimalik asuda seisukohale, et saaks üldse rääkida kohtust, mis ei vasta liikmesriigi õiguse ja liidu õiguse nõuetele. Nimelt ainult see välise sõltumatuse element saab otsustada selle üle, kas võttes arvesse nii kohtuniku ametisse nimetamise protseduuri kulgu kui ka kohtuniku käitumist pärast ametisse nimetamist, võiks hõlmata kohtuniku kohtu sõltumatuse kriteeriumi täitmise kontrolliga konkreetses kohtuasjas ilma, et kahtluse alla seataks selle kohtuniku põhiseaduslik staatus kui selline.
- 50 Võttes arvesse eeltoodut, esitas Sąd Najwyższysse (Poola kõrgeim kohus) Euroopa Kohtule nimetatud eelotsuse küsimused.